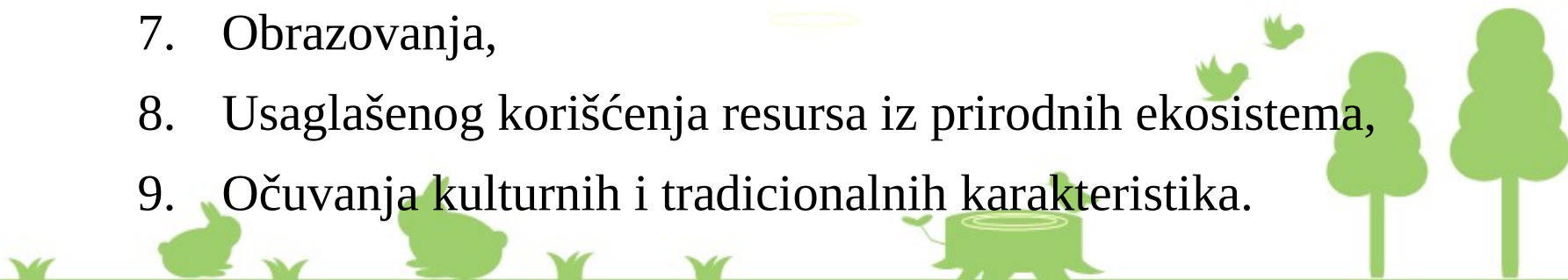

VRSTE ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH DOBARA

Postoje različite grupe ZPD, osnovane na osnovu:

1. Naučnih istraživanja,
2. Zaštite živog sveta,
3. Genetičke raznolikosti,
4. Obezbeđivanja uloga u životnoj sredini,
5. Zaštita specifičnih prirodnih i kulturnih oblika,
6. Turizma i rekreacije,
7. Obrazovanja,
8. Usaglašenog korišćenja resursa iz prirodnih ekosistema,
9. Očuvanja kulturnih i tradicionalnih karakteristika.

Vrste ZPD prema IUSN (Međunarodnoj uniji za zaštitu prirode):

I Strogi prirodni rezervat / Područje divljine (*Cilj*: naučno-istraživački rad, potpuno očuvana priroda)

Ia Strogi rezervat prirode – poseduje neke izuzetne ili reprezentativne ekosisteme

Ib Područje divljine – neizmenjeno područje, uglavnom nenaseljeno

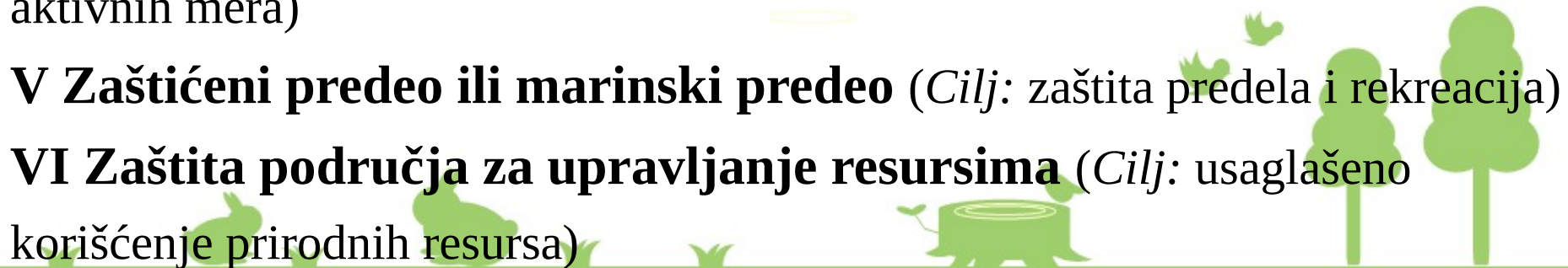
II Nacionalni park (*Cilj*: zaštita ekosistema i rekreacija)

III Spomenik prirode (*Cilj*: zaštita specifičnih prirodnih oblika)

IV Područje upravljanja staništem ili vrstama (*Cilj*: zaštita putem aktivnih mera)

V Zaštićeni predeo ili marinski predeo (*Cilj*: zaštita predela i rekreacija)

VI Zaštita područja za upravljanje resursima (*Cilj*: usaglašeno korišćenje prirodnih resursa)

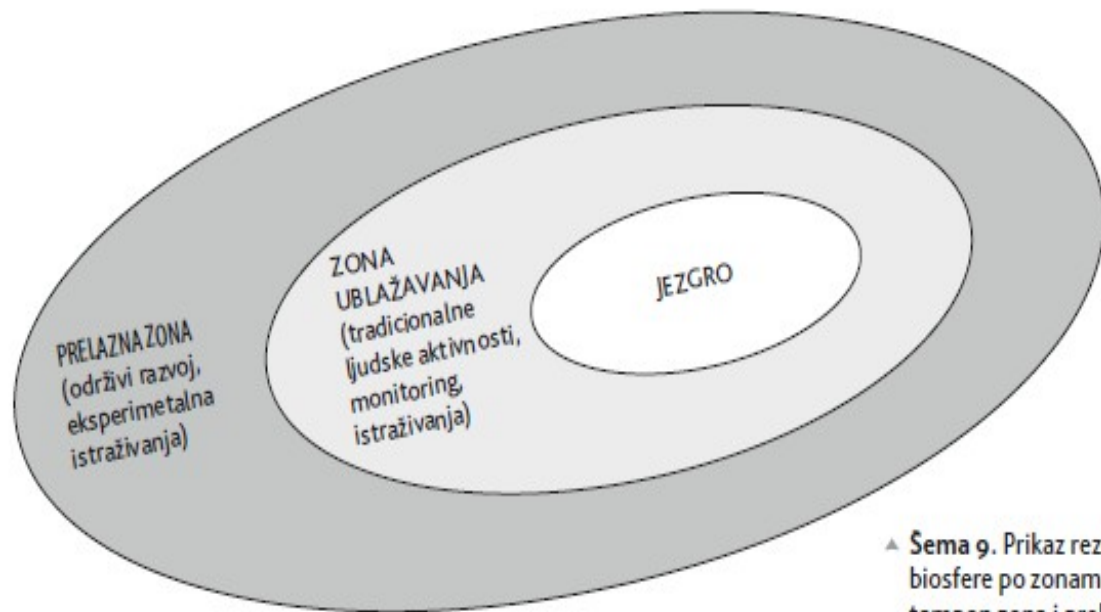

1978. god. – IUCN indentifikovao REZERVAT BIOSFERE i SVETSKU BAŠTINU

Program ČOVEK I BIOSFERA – Formiran od strane UNESCO-a da bi pomirio stavove u težnji korišćenja resursa i zaštite prirode

Koncept MAB uključuje:

▲ Sema 9. Prikaz rezervata biosfere po zonama (jezgro, tampon zona i prelazna zona)

U Srbiji na listi MAB programa nalazi se jedino Golija- Studenica

Na listi Svetske kulturne baštine: Stari Ras sa Sopoćanima, manastirti Studenica, Dečani, Pećka patrijaršija, Gračanica...

Vrste ZPD u Srbiji:

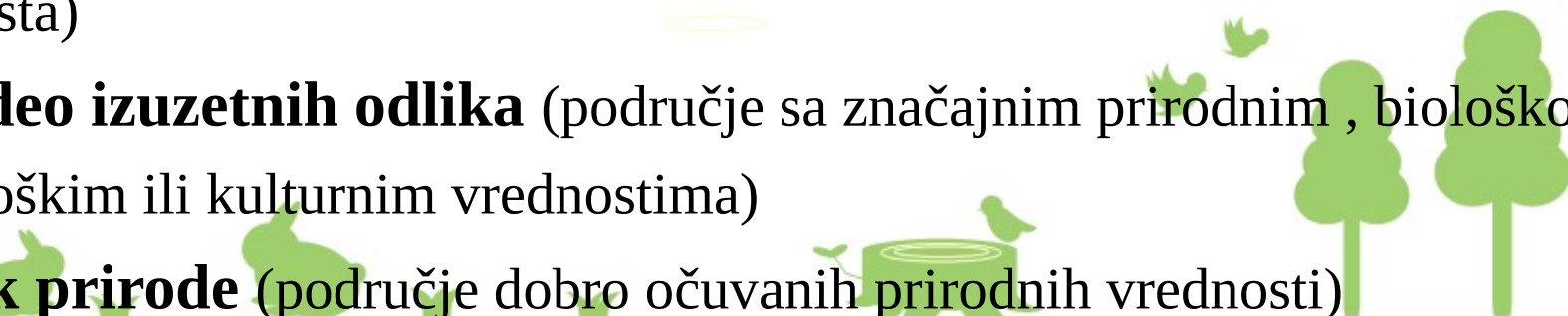
1. Zaštićena područja

2. Zaštićene vrste

3. Pokretna zaštićena prirodna dokumenta

Vrste zaštićenih područja u Srbiji:

1. **Strogi prirodni rezervat** (područje neizmenjenih prirodnih odlika)
 2. **Specijalni rezervat prirode** (područje sa neznatno izmenjenom prirodom)
 3. **Nacionalni park** (područje sa većim brojem raznovrsnih prirodnih ekosistema)
 4. **Spomenik prirode** (manja neizmenjena ili delimično izmenjena prirodna celina, objekat ili pojava)
 5. **Zaštićeno stanište** (područje koje obuhvata jedno ili više tipova prirodnih staništa)
 6. **Predeo izuzetnih odlika** (područje sa značajnim prirodnim, biološko-ekološkim ili kulturnim vrednostima)
 7. **Park prirode** (područje dobro očuvanih prirodnih vrednosti)
-

Primeri strogih rezervata prirode:

Ritske šume na Mačkovom sprudu, Stara Vratična, Klisura reke Resave, Rtanj

Ritske šume na Mačkovom sprudu

Rtanj

Primeri specijalnih rezervata prirode:

Ludaško jezero, Gornje Podunavlje, Karađorđevo, Carska bara,
Koviljsko-petrovaradinski rit, Deliblatska peščara, Obedska bara,
Zasavica, Uvac

Uvac

Carska bara

Koviljsko-petrovaradinski rit

Ludaško jezero

Deliblatska peščara

Nacionalni parkovi u Srbiji:

Fruška gora, Đerdap, Tara, Kopaonik i Šar planina

Kopaonik

Fruška gora

Đerdap

Šar planina

Primeri spomenika prirode:

Krupačko vrelo, Resavska pečina, Krupajsko vrelo, vrelo Mlave, lesni profil kod Starog Slankamena, Ripaljka, Potpečka pečina

Krupajsko vrelo

lesni profil kod Starog Slankamena

Vrelo Mlave

Potpečka pečina

Primeri zaštićenog staništa:

Mali Vršački rit, bara Trskovača, gljive Ade Ciganlije, Veliko blato

Mali Vršački rit

gljive Ade Ciganlije

bara Trskovača

Primeri predela izuzetnih odlika:

Vršačke planine, Avala, Klisura reke Gradac, Ovčarsko-kablarska klisura, Vlasina

Ovčarsko-kablarska klisura

Klisura reke Gradac

Avala

Primeri parkova prirode:

Palić, Begečka jama, Golija, Šargan-Mokra gora, Stara planina

Palić

Šargan-Mokra gora

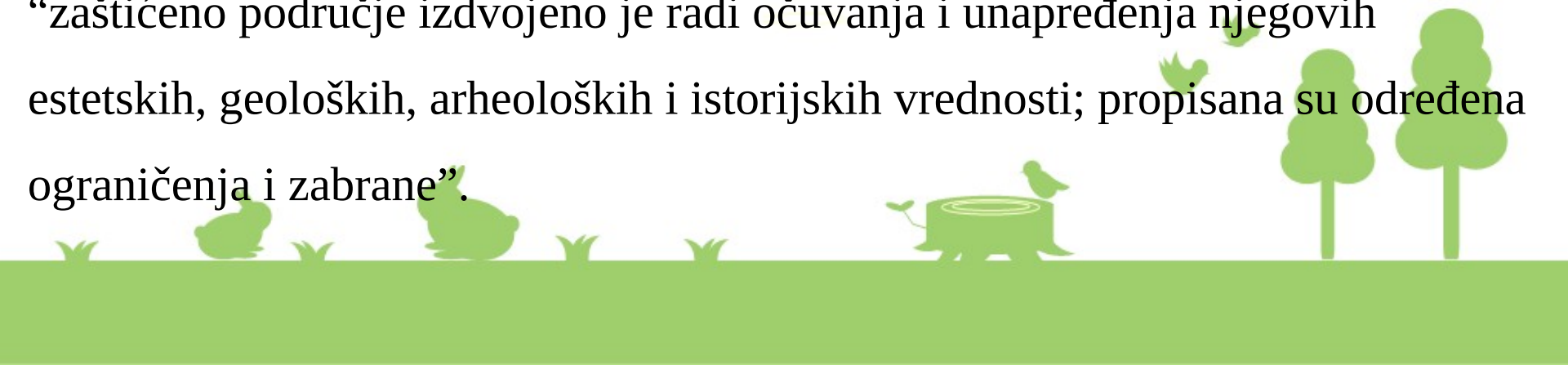
Golija

Stara planina

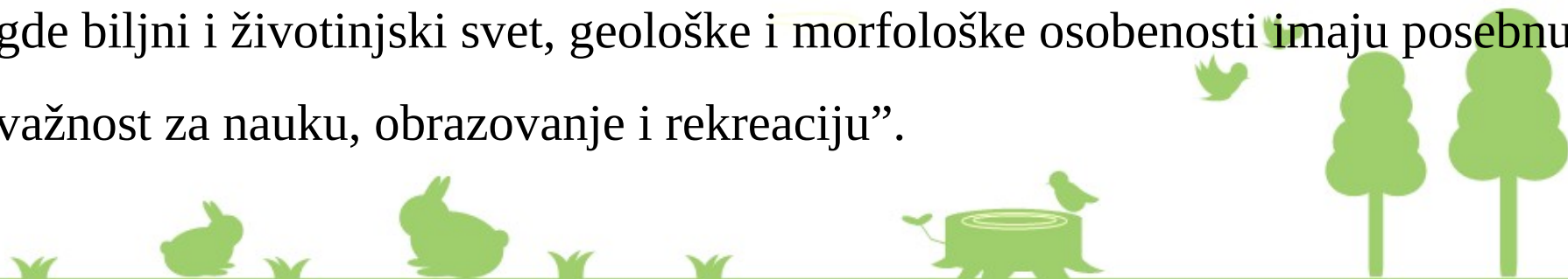
Pojam i vrste NP i problemi njihove zaštite

- ✓ NP je najpoznatija i najčešće pominjana vrsta ZPD
- ✓ Proglašenjem prvog NP (Jelouston) počinje nova faza zaštite prirode
- ✓ Prva definicija NP bila je dosta jednostavna - “zaštita svih čuda prirode kako bi stanovništvo uživalo u njima”.
- ✓ **Londonskom konvencijom 1933 god.** šire se definiše pojam NP – “zaštićeno područje izdvojeno je radi očuvanja i unapređenja njegovih estetskih, geoloških, arheoloških i istorijskih vrednosti; propisana su određena ograničenja i zabrane”.

✓ **Vašingtonska definicija 1940 god.** – “dopunjena očuvanjem prirodnih, predeonih panoramskih lepota i flore i faune nacionalnog značaja; u NP pruža se mogućnost javnog uživanja i zabranjuje iskorištavanje prirodnog bogatstva u ekonomske svrhe”.

✓ **Na skupštini IUCN-a 1996 god. u Nju Delhiju** doneta je nova i potpuna definicija NP – “NP je relativno veliko područje izuzetne lepote gde jedan ili više ekosistema nisu promenjeni antropogenim korišćenjem i gde biljni i životinjski svet, geološke i morfološke osobenosti imaju posebnu važnost za nauku, obrazovanje i rekreaciju”.

✓ Posle osnivanja Jeloustona došlo je do osnivanja još nekiliko NP u Americi –

Josemiti,

Sekvoja,

Grand Kanjon

✓ Američki predsednik Teodor Ruzvalt dao je veliki doprinos u proglašavanju i očuvanju NP

- ✓ Osnivanje NP u Americi bilo je podstaknuto rekreativnom i turističkom potrebom građana;
- ✓ NP postaju prostori za uživanje, odmor, sport i rekreaciju;
- ✓ Pojava prvih problema – gužva i buka;
- ✓ Osnivanje novih NP kako bi se postojeći rasteretili

✓ Osnivanje NP u Evropi – prvi NP osnovan je 1909. god. – NP Abisko na severu Švedske

✓ Svrha NP u Evropi bila je da služe naučno-istraživačkom radu

✓ U ovim NP bila je zabranjena svaka privredna aktivnost

Osnovna podela NP:

- ✓ *Američki tip* – osnovna funkcija turizam
- ✓ *Evropski tip* – osnovna funkcija konzervacija i naučno-istraživački rad
- ✓ *Kombinovani tip* – podjednako zastupljene konzervatorska i turistička

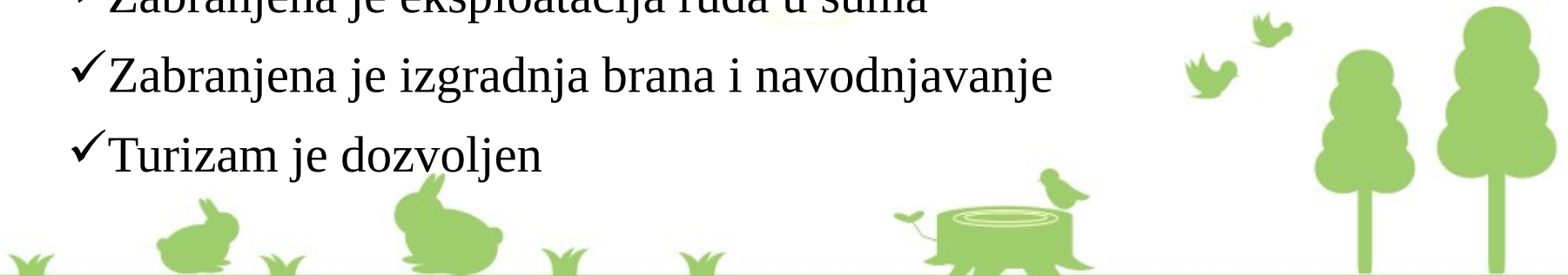
funkcija

- ✓ 1960. god. u Atini osnovana je **Međunarodna komisija za NP**
- ✓ Prva svetska konferencija o NP održana je u Sijetlu
- ✓ 1963. god. Međunarodna komisija za NP donela je kriterijume i načela na osnovu kojih neko područje može dobiti status NP

Samo neka od načela su:

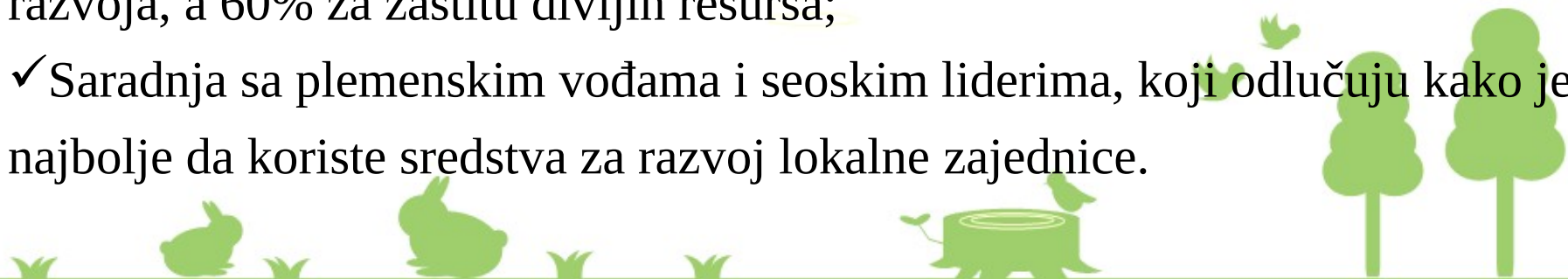
- ✓ Minimum površine od 2.000ha
- ✓ Primena zaštitnih mera
- ✓ Zabranjeno je bavljenje stočarstvom, lovom i ribolovom
- ✓ Zabranjena je eksploatacija ruda u šuma
- ✓ Zabranjena je izgradnja brana i navodnjavanje
- ✓ Turizam je dozvoljen

- ✓ Odnos između zaštićene teritorije (NP) i lokalnog stanovništva
- ✓ Nezadovoljno stanovništvo koje živi na ivici egzistencije može prouzrokovati velike probleme i štete
- ✓ Primer NP Manas u Indiji – pleme Bodo
- ✓ Da bi se ovo sprečilo promovisani su programi za lokalno stanovništvo

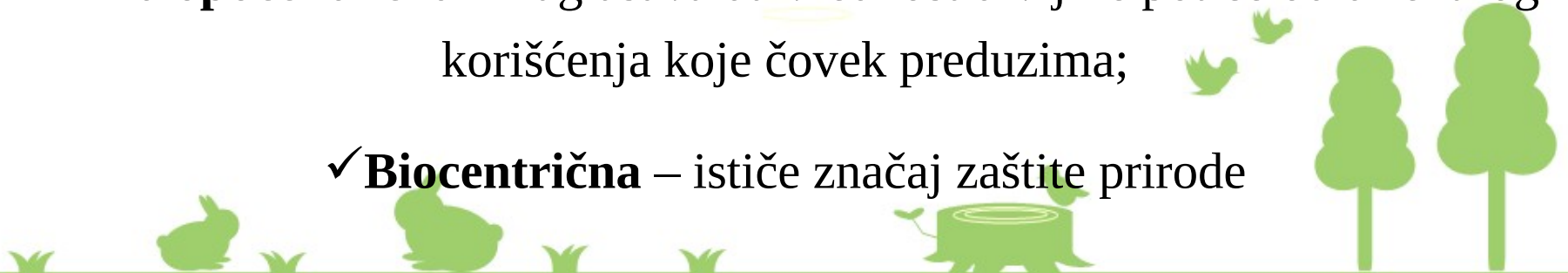
Elementi programa:

- ✓ Lokalni stanovnici su angažovani i obučavani kao izviđači;
- ✓ Radnici neophodni za izgradnju objekata i sezonske poslove angažovani su u lokalnim selima;
- ✓ Ostvareni prihod od safarija 40% vraćao se lokalnim selima za projekte razvoja, a 60% za zaštitu divljih resursa;
- ✓ Saradnja sa plemenskim vođama i seoskim liderima, koji odlučuju kako je najbolje da koriste sredstva za razvoj lokalne zajednice.

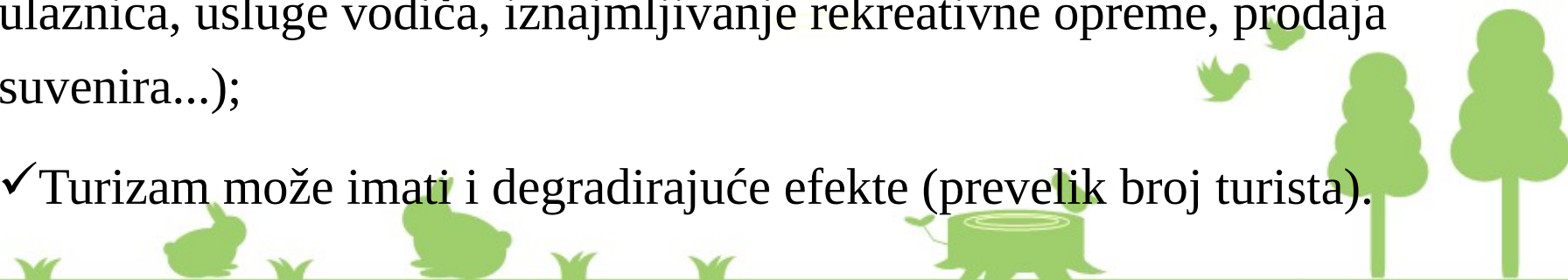

Odnos turizma i ZPD

- ✓ Odnos turizma i ZPD može se pronaći i u odnosu civilizacije prema divljini;
 - ✓ Divljina je sve više predmet interesovanja od početka XIX veka;
 - ✓ Najveća područja divljine moraju biti prioritet u zaštiti prirode, jer su to predeli u kojima je uticaj ljudske aktivnosti minimalan;
- ✓ Vrednost divljine može se definisati kao **antropocentrična** i **biocentrična**;
 - ✓ **Antropocentrična** – naglašava da vrednost divljine potiče od direktnog korišćenja koje čovek preduzima;
 - ✓ **Biocentrična** – ističe značaj zaštite prirode

- ✓ Potreba za turističkim kretanjima je u porastu;
- ✓ ZPD su divljina u malom i zato privlače turiste;
- ✓ ZPD imaju dve svrhe – **zaštita prirodnih vrednosti i rekreacija**;
- ✓ Zato je neophodan balans između ove dve svrhe;
- ✓ Dobro isplaniran i organizovan turizam ima veliki značaj za ZPD (male grupe, naučna i ekološka edukacija);
- ✓ Turizam u ZPD pomaže čoveku da shvati kakav odnos prema prirodi treba da zauzme;
- ✓ Značaj turizma za ZPD ispoljava se kroz ekonomske prihode (naplata ulaznica, usluge vodiča, iznajmljivanje rekreativne opreme, prodaja suvenira...);
- ✓ Turizam može imati i degradirajuće efekte (prevelik broj turista).

pozitivan primer – kako turizam pomaže zaštitu prirode – NP Volkanos (Ruanda)

- ✓ NP je stanište za oko 650 jedinki **planinskih gorila**;
- ✓ Gorile su bile u opasnosti zbog krivolova radi izrade pepeljara od životinjskih šaka;
- ✓ Ovaj problem popularizovan je u filmu **“Gorile u magli”** kao potresna priča;
- ✓ Film je pomogao razvoju turizma u NP;
- ✓ Promet turista povećan je na 5-8.000, što je donelo veliku finansijsku pomoć za lokalno stanovništvo;
- ✓ Građanski rat (1990-1994) odrazio se negativno;
- ✓ Danas se razvoj turizma ponovo pokreće.

